

Försvarshögskolan

Den orostid nu kommer

En innehållsanalys av riskfyllt beslutsfattande under
Midsommarkrisen 1941

Klara Avebäck

Självständigt arbete, 15 hp
Statsvetenskap med inriktning krishantering och säkerhet
Påbyggnadskurs
HT 2024
Handledare: Dan Hansén
Antal ord: 12 089

Abstract

On the 22nd of June 1941, Germany invaded the Soviet Union and began the so-called Midsummer crisis. While Germany started its invasion, they also made some demands. Particularly, they asked Sweden for permission to transfer an armed division, the 163rd Infantry Division, across Sweden to Finland. In the end, the coalition government decided to permit said request and therefor guilty of neutrality violations. Reasons as to why they did this has been explored many times but had never been examined through decision-making theory. The aim of this thesis was thus to explain why the Swedish coalition government decided to accept the German request by applying the Prospect theory. This was done by doing a content analysis on personal records made by relevant politicians and historical retellings of the Midsummer crisis. In short, the results from the analysis provided an indication that the coalition government show signs of being risk seeking. However, the conclusion of the thesis is that Prospect theory does not provide an adequate explanation as to why the Swedish coalition government approve the German transfer of its armed division.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte	5
1.3 Forskningsfråga	5
1.4 Tidigare forskning	5
2. Teori och metod	9
2.1 Prospektteori	9
2.2 Operationalisering	10
2.3 Metod	13
2.4 Material	14
2.5 Källkritik	15
3. Analys	17
3.1 Vilken referenspunkt har samlingsregeringen innan de tyska transiteringskraven ställs?	19
3.2 Upplever sig samlingsregeringen agera i en vinst eller förlustdomän?	21
3.3 Vilka alternativ uppfattar aktörerna i samlingsregeringen att de har för att återgå till referenspunkten efter de tyska transiteringskraven?	24
3.4 Hur beskrivs de olika lösningsalternativens utfall av aktörer inom samlingsregeringen?	26
3.5 Vad uppfattar aktörerna i samlingsregeringen vara sannolikheten för de olika utfallen?	30
3.6 Sammanfattning	31
4. Slutsatser	31
5. Referenslista	34
5.1 Litteratur	34
5.2 Empiriskt material	36

1. Introduktion

Den 22 juni 1941 bryter kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen ut och är början på några intensiva dagar för den svenska samlingsregeringen. Under natten för invasionen inkommer nämligen en tysk förfrågan att låta en beväpnad division, Engelbrechtdivisionen, på 15 000 man åka på svenska järnvägar från Norge till Finland (Nationalencyklopedin, *Midsommarkrisen*). Samlingsregeringen tvingas då ta ställning i konflikten mellan Sovjetunionen och Tyskland i samarbete med Finland. Detta är ett beslut som är fyllt av mycket riskfyllda konsekvenser och kom att benämnas som Midsommarkrisen.

Redan innan Midsommarkrisens utbrott är Sverige omringat av osäkerhet. Starten på Andra världskriget är nämligen även början på en tid av svensk utrikespolitik som ständigt måste balansera dess omgivning. Sedan 1939 har Sverige en samlingsregering bestående av Socialdemokraterna, Högerpartiet, Folkpartiet och Bondeförbundet (Nationalencyklopedin, *Samlingsregering*). Hela regeringen leds dessutom av den socialdemokratiska statsministern Per Albin Hansson. Deras främsta mål under hela denna period är en sak; att undvika krig. Att balansera detta visar sig dock bli svårare och svårare då en efter en i Sveriges närområde invaderas, och kanske främst när Finland blir bundsförvant med Tyskland. Dessutom deklarerade Sverige sin neutralitet vid krigsutbrottet 1939 vilket hängav landet till neutralitetsrätten (Carlsson, 2014; 65). Det innebär att ett godkännande av transiteringen av Engelbrechtdivisionen gör de skyldiga till neutralitetsbrott.

Våren 1941 är Sverige helt ensam i Skandinavien då både Finland, Norge och Danmark är indragna i kriget. Osäkerheten kring ifall Tyskland skulle anfälla Sverige var därför ständigt överhängande både innan och under Midsommarkrisen. Dessutom hade Sverige, under mars samma år, nekat en tysk förfrågan om transport av en division på 16 000 man och den svenska oron kring den dåliga tyska relationen var stor (Scott, 2002; 375). Till slut väljer ändå samlingsregeringen att godkänna transiteringen av Engelbrechtdivisionen och det blir en utav de mest kontroversiella besluten Sverige tog under Andra världskriget.

1.1 Problemformulering

Den svenska samlingsregeringens godkännande av transiteringen av Engelbrechtdivisionen är ett exempel på hur små stater agerar i riskfyllda beslutsfattanden. När regeringen ställs inför

beslutet är landet det enda av sina grannländer som inte deltar i kriget. Dessutom innebär beslutet ett val mellan två alternativ, bifalla eller neka, vars konsekvenser upplevs vara mycket riskfyllda och där det värsta utfallet potentiellt kan vara krig. Flertalet historiker har därför försökt att förklara varför regeringen beslutade som de gjorde och det finns framförallt två strömningar. Häggelöf (1960; 166) anser att brottet mot den svenska neutraliteten främst kan förklaras genom att en liten stat med begränsad militär kapacitet är beroende av större staters välvilja. Sveriges beroendeställning till Tyskland tvingar därför de till att tillåta transiteringen. En annan förklaring av beslutet baseras på agerandet av specifika individer i samlingsregeringen. Scott (2002; 374) anser att beslutet beror på att statsminister Hansson och utrikesminister Günther var de främsta beslutsfattarna och att de ansåg det viktigt att bygga en god relation till Tyskland då Sverige var ensam kvar i Nordeuropa. Dessa ovanstående förklaringar innehåller liknande komponenter men fokuserar på två olika perspektiv, den ena är statligt inriktad och den andra är aktörsfokuserad. Denna uppsats anser därför att det finns en kunskapslucka i förklaringen då ingen har applicerat beslutsfattarteori för att förklara det riskfyllda beslutsfattandet.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att genomföra en teorikonsumerande fallstudie av Midsommarkrisen för att förklara varför samlingsregeringen godkände transiteringen av Engelbrechtdivision. Studiens teoretiska utgångspunkt är i prospektheori för att förklara hur regeringen agerar vid riskabla beslut. Uppsatsen avgränsas till början av krisen 22 juni 1941 till dagen då beslutet fattas, 25 juni 1941.

1.3 Forskningsfråga

- Varför beslutar den svenska samlingsregeringen att godkänna transiteringen av Engelbrechtdivisionen under Midsommarkrisen 1941?

1.4 Tidigare forskning

Den tidigare forskning som berör Midsommarkrisen 1941 är till största del historiskt beskrivande. Endast ett fåtal har dessutom Midsommarkrisen som huvudämne och berör

istället svensk neutralitetspolitik under Andra Världskriget. På grund utav detta kommer därför ett antal relevanta texter att redogöras för nedan.

Svensk neutralitetspolitik under Andra Världskriget har undersökts mycket utifrån historiskt beskrivande. Hägglöf (1960; 153) genomför en historiebetraktning av hur den svenska neutraliteten verkade i en nationell och internationell kontext. Nationellt fick inte nazismen fäste och Hägglöf anser att Sverige var ett av få länder där pressen var öppet kritisk mot Hitler (Ibid; 155). Internationellt fanns flertalet punkter att lösa, exempelvis relationen gentemot de skandinaviska länderna samt den svenska exporten av järnmalm till Tyskland (Ibid; 156). Men allt genomsyrades av osäkerhet kring hur Tyskland skulle agera och ifall de ville invadera Skandinavien. Detta gjorde de i april 1940 och Hägglöf (1960; 160–161) menar att detta skiftade maktbalansen och lämnade Sverige ensam uppe i norr. Denna obalans kan då förklara varför Sverige behövde agera utanför neutralitetens ramar. Enligt Hägglöf (1960; 162) var Midsommarkrisen det största brottet mot neutraliteten som Sverige begick under perioden 1940 till 1942. Hans förklaring till de neutralitetsbrott som begicks mellan 1940 och 1942 är att den svenska regeringen ville skapa tid till att rusta upp Försvarsmakten (Ibid; 162). Slutsatsen från hans diskussion är att neutralitet är beroende av en maktbalans. För en mindre stat med begränsad militär kapacitet kräver neutraliteten att större stater agerar till ens fördel (Ibid; 166). Svensk neutralitet var därmed främst beroende av internationella faktorer under kriget.

Likt Hägglöf så anser andra forskare att maktbalansen i Nordeuropa ligger till grund för det svenska beslutet om transiteringen. Hopper (1945; 442) påbörjar sitt resonemang genom att hänvisa till invasionen av Norge som ett avgörande skifte i maktbalansen. Han anser att obalansen som invasionen orsakar leder till att neutralitetsprincipen upphör att existera i Nordeuropa och därmed även i Sverige (Ibid). Redan innan Tyskland invaderar Sovjetunionen så visar svensk underrättelse att attacken troligen kommer att ske och att Sverige kommer få tyska krav ställda på sig (Ibid; 443). Detta ska visa sig stämna mycket väl. Den svenska utrikespolitiken under denna tid genomsyras därför av ett försök till att balansera relationen med Tyskland och deras inkommande krav (Ibid). Ett ständigt problem är dessutom relationen till Finland i och med deras samarbete med Tyskland (Ibid). I Sverige finns nämligen ett redan etablerat utbrett stöd till Finland. Både inom svenska militära och konservativa kretsar är sympatin för Finland mycket stor (Ibid; 444). Vidare menar Hopper (1945; 444) att krigsutbrottet mellan Tyskland och Sovjetunionen återinför ett mått av maktbalans för Sverige

då fokus skiftas bort från dem. När då det tyska transiteringskravet inkommer anser Hopper att beslutet tas för att bibehålla maktbalansen samt på villkoret att endast en division, Engelbrechtdivisionen, får åka genom Sverige (Ibid). Att Sverige godkänner kraven förklarar Hopper även med maktbalans. Dels möjligheten till en förbättrad maktbalans, dels sympati för Finland. Avslutningsvis delar Hopper synen på maktbalansen med Hägglöf och hur denna försätter Sverige i en beroendeposition gentemot Tyskland. Däremot vidareutvecklar Hopper sina argument genom att även lyfta den historiska relationen till Finland och dess avgörande för att samlingsregeringen ska bifalla transiteringen.

Scott (2002; 372) diskuterar Midsommarkrisen genom att definiera vilken typ av kris som faktiskt skedde. Vidare berör han även vilken auktoritet och inflytande som den svenska samlingsregeringen besitter under kriget (Ibid). Artikeln börjar med att redogöra för andra historikers tolkning av krisen som en politisk kris där samlingsregeringens sammanhållning hotas av den tyska förfrågan (Ibid). Andra tolkningar benämner krisen som en konstitutionell kris då Kungen ryktas hota med abdikering ifall samlingsregeringen inte godkänner Tysklands krav (Ibid). Scott (2002; 373) anser istället att Midsommarkrisen inte är en kris då det egentligen inte finns något substantiellt motstånd till transiteringen av Engelbrechtdivisionen inom regeringen. Detta vidareutvecklar han genom att påstå att Per Albin Hansson redan hade bestämt sig för att tillåta en framtida tysk förfrågan och att han endast söker parlamentariskt stöd i syfte att undvika enskilt ansvar för beslutet (Ibid; 374). Den svenska regeringen hade nämligen tillåtit tysk transport genom Sverige 1940 utan riksdagens stöd (Ibid). Vidare är Sveriges geopolitiska ställning mycket utsatt då spekulationer om ett tyskt-finskt anfall av Sovjetunionen finns (Ibid). Ett eventuellt tysk-sovjetiskt krig oroar Hansson som förutspådde att detta skulle underminera den svenska samlingsregeringens enighet (Ibid). Detta beror på att han visste att delar av Socialdemokraterna skulle motsätta sig ett bifall av tyska krav medan resterande partier i regeringen skulle stötta det i syfte att hjälpa Finland (Ibid). Men trots detta anser både Hansson och utrikesminister Günther att det är mycket viktigt att förbättra relationen med Tyskland och att regeringen därför skulle godkänna eventuella tyska krav (Ibid). Sammanfattningsvis förklarar därmed Scott bifallet av transiteringen med att statsminister Hansson och utrikesminister Günther ansåg det nödvändigt att bifalla för att skapa en bättre relation med Tyskland i och med att Sverige var lämnad ensam i Nordeuropa. Förklaringen liknar därför både Hägglöf och Hopper då alla tre nämner Sveriges utsatthet i Nordeuropa. Den stora skillnaden är dock att Scott förklarar beslutet utifrån specifika aktörer i samlingsregeringen medan Hägglöf och Hopper tar ett mer statligt perspektiv.

Avslutningsvis diskuterar även Carlsson (2014) varför samlingsregeringen bifaller det tyska transiteringskravet. Han är dock, likt Scott (2002), mer inriktad på specifika individers påverkan på samlingsregeringens beslut. Kort sammanfattat anser han att beslutet kan förklaras genom att belysa det begränsade handlingsutrymme som regeringen har (Carlsson, 2014; 365). Inrikes- och utrikespolitiska förhållanden prioriteras nämligen före ett bibehållande av neutralitetspolitiken (Ibid). Enligt Carlsson är statsminister Per Albin Hansson huvudpersonen i beslutsfattandet och att avvägning genomförs av honom. Han anser att Hansson prioriterar nationell enighet samt den inrikespolitiska reaktionen och att detta leder till att han tidigt bestämmer sig för att bifalla de tyska kraven (Ibid; 359). Detta beror i sin tur på att Hansson vet att samlingsregeringen inte kommer nå konsensus kring ett nekande (Ibid; 357). Däremot uppfattas inte Hansson nämna relationen till Finland som ett argument för bifall. Istället är det endast de andra aktörer som är för ett bifall som använder relationen till Finland som ett argument (Ibid; 360). Vidare belyser Carlsson dessutom den kontext beslutet tas i. Vid tiden för beslutet uppfattas nämligen Tyskland vinna kriget mot Sovjetunionen och detta anser han vara viktigt för att förklara beslutet (Ibid; 352). Exakt hur detta påverkar specificerar han dock ej. Sammanfattningsvis anser Carlsson att beslutet fattas genom realpolitiska avvägningar (Ibid; 365).

Utifrån det presenterade forskningsläget ämnar denna uppsats skapa ytterligare en förklaring till samlingsregeringens transiteringsbeslut. Hägglöf och Hopper bygger sin förklaring på maktbalanser mellan stater medan Scott och Carlsson belyser de aktörer som finns inom regeringen. Det som däremot ej har gjorts är att applicera en beslutsfattarteori som eventuellt kan belysa andra aspekter av beslutsfattandet och varför regeringen agerade som de gjorde. Detta kommer göras genom att applicera Prospektteori på fallet. Prospektteorin har grundantagandet att människor reagerar olika på förluster och vinster och att detta gör de mer eller mindre riskbenägna (Kahneman & Tversky, 1979; 263). Människan övervärderar nämligen förluster och nedvärderar vinster vilket i sin tur leder till att aktörer är mer benägna att ta risker för att undvika en förlust (Ibid). Det är därför möjligt att teorin kan hjälpa till att förklara beslutet utifrån antagandet att beslutsfattandet genomsyras av riskfyllda konsekvenser. Se nedan för en mer omfattande förklaring av Prospektteorin.

2. Teori och metod

2.1 Prospektteori

Prospekteori är i grunden en ekonomisk förklaringsmodell som belyser beslutsfattande under risk. Teorins grundare är Daniel Kahneman och Amos Tversky och syftet med den är att från början att utmana en annan förklaringsmodell, den förväntade nyttohypotesen, som bygger på rationellt beslutsfattande (Kahneman & Tversky, 1979; 263). Prospektteorin åskådliggör nämligen flertalet effekter av riskfyllda utfall som motsätter sig nyttohypotesens rationella antaganden (Ibid). Bland annat påvisar prospektteorin det som kallas säkerhetseffekten vilket innebär att aktörer försummar möjliga utfall och övervärderar garanterade utfall (Ibid). Detta orsakar tendensen till att människor är riskundvikande då beslut garanterar vinster och att man är risksökande i beslut som garanterar förluster (Ibid). För att förtydliga detta så innebär det att aktörer som agerar i en vinstdomän föredrar att besluta om ett utfall som genererar en garanterad vinst snarare än en större, men endast möjlig, vinst (Ibid; 268). När en aktör istället opererar i en förlustdomän är de risksökande och föredrar därför ett utfall med en potentiell förlust snarare än en garanterad, men mindre, förlust (Ibid).

Inom prospektteori har risker en specifik definition. Vis & Kuijpers (2018; 577) diskuterar två olika tolkningar av risk, typ I och typ II. Typ I risker innebär händelser som är förutsägbara medan typ II definierar risker som oförutsägbara konsekvenser (Ibid). Det är typ II risker som används i prospektteori och medför att beslut med stor osäkerhet kring dess konsekvenser också innefattar stora risker. Riskbenägenheten hos aktörer kan i sin tur påverkas av olika saker. Enligt Simon (2015; 890) kan både nationell och internationell osäkerhet tillsammans förstärka aktörers riskbenägenhet. Det är därför viktigt att undersöka både nationella och internationella politiska avvägningar (Ibid).

Teorin är även applicerbar i politiska kontexter och kan bidra med en förklaring inom beslutsfattande genom två olika faser. McDermott (1992; 240) anser att det är viktigt att först etablera ifall centrala aktörer agerar i en förlust eller vinstdomän efter att en händelse sker. Detta påverkar nämligen hur aktören är villig att agera. Enligt prospektteorin kan en domän fastställas utifrån en så kallad referenspunkt som oftast är status quo (Ibid; 238). Utifrån denna referenspunkt så uppfattar aktörer deras tillstånd som en förbättring eller en försämring (Simon, 2015; 890). Ifall aktörer uppfattar att en händelse har förbättrat deras tillstånd relativt till referenspunkten så befinner sig de i en vinstdomän (Ibid). Om en händelse istället har

försämrat en aktörs tillstånd relativt till referenspunkten så befinner den sig i en förlustdomän (Ibid). Detta fastställs för att kunna avgöra ifall aktörer kommer agera risksökande eller riskundvikande enligt säkerhetseffekten.

Den andra delen av teorin berör de beslut som faktiskt fattas. Enligt prospekteorin beslutar människor i syfte att återgå till status quo och kan då antingen agera mer eller mindre riskbenäget (Vis, 2011; 335). Att ta beslut baserat på en referenspunkt leder till att individer är mer känsliga för hur olika lösningsalternativ ramas in (Vis & Kuijpers, 2018; 577). Inramning är en process då individer eller grupper uppfattar deras verklighet (Boettcher, 2004; 333). Denna verklighetsbeskrivning blir sedan grunden till beslutsfattandet (Ibid). Fördelen med att analysera en grupp blir därför att verklighetsuppfattningars komplexitet belyses och skapar ett djup i undersökningen (Simon, 2015; 890). Det som analyseras är de beslutsalternativ som relevanta aktörer uppfattar som möjliga, alternativens upplevda konsekvenser samt utfallens sannolikhet (Boettcher, 2004; 333). Dessa kan dessutom ramas in med känslaspekter, normer, vanor och historiska analogier (Simon, 2015; 890).

2.2 Operationalisering

Ett problem som flertalet forskare som använder prospekteorin diskuterar är hur teorin ska appliceras rent konkret. Många anser nämligen att det saknas bevis för hur inramningen faktiskt sker och hur det ska analyseras (Simon, 2015; 890). Identifieringen av inramningar kan därför kräva en del egna tolkningar och skapa en viss subjektivitet i uppsatsens analys. Däremot har analysens potentiella subjektivitet ämnats motarbetas genom att kombinera både Boettcher (2004) och Simon (2015) för att skapa ett mer omfattande ramverk i analysens inramningsfas. Likt inramningsfasen så finns en allmän brist på konkretisering inom prospekteorin. Operationaliseringen av prospekteorin utgår därför utifrån flertalet forskares tolkningar av teorins analysverktyg i syfte att skapa ett så tydligt ramverk som möjligt och som även passar in på det valda fallet. Vidare så är operationaliseringen utformad efter de analysredskap som finns inom teorin; referenspunkt, vinst-och förlustdomän samt inramning. Uppsatsens metod är en kvalitativa innehållsanalys och därför skapas ett antal frågor, baserat på teorin, som ställs till det material som är relevant för undersökningen. Innehållsanalysens kategorisering av materialet sker därför genom de operationaliserande frågorna och baserat på de svar som frågorna genererar ämnar uppsatsen besvara forskningsfrågan. Nedan presenteras frågorna i den ordning som de kommer i analysen.

Första operationaliserande frågan ska definiera samlingsregeringens referenspunkt och det kommer att göras utifrån ett etablerande av status quo. Begreppet status quo definieras som det tillstånd något befunnit sig i tidigare (Nationalencyklopedin, *Status quo*). Analysen ska därför fastställa vilket politiskt tillstånd som regeringen hade innan de tyska transiteringskraven ställdes. Vis & Kuijpers (2018; 580) anser att ett problem med referenspunkter i utrikespolitiska scenarion, vilket Midsommarkrisen är, blir att aktörerna kommer utstå konsekvenser i både en internationell och nationell dimension. Därför kommer analysens status quo både innefatta regeringens politiska tillstånd internationellt och nationellt. Frågan som ska besvaras är; *Vilken referenspunkt har samlingsregeringen innan de tyska transiteringskraven ställs?*

Den andra operationaliserande frågan ska besvaras för att konstatera ifall samlingsregeringen befinner sig i en vinst eller förlustdomän. Utifrån McDermott (1992: 240) är det nämligen relevant att identifiera huruvida viktiga aktörer agerar i en vinst- eller förlustdomän. För att genomföra detta kommer analysen utgå ifrån den tidigare etablerade referenspunkten. Mercer (2005; 4) fastställer aktörers domän genom att undersöka ifall aktörer uppfattar att deras politiska status quo har försämrats av en händelse och kan då konstatera en förlustdomän. För att konstatera en vinstdomän ska aktören istället uppleva att deras status quo har förbättrats efter en händelse (Ibid). Undersökningen kommer därför leta efter indikatorer på att aktörerna inom samlingsregeringen uttrycker missnöje eller förnöjelse med dess politiska läge efter att de tyska transiteringskraven inkommit. Detta identifieras genom att aktörer nämner en aspekt i den etablerade referenspunkten och talar om dess tillstånd efter att transiteringskraven inkommit. Att tillståndet försämrats kan identifieras genom att aktörer uttrycker sig om förändringen som exempelvis *försämrad*, *hotad* eller *missnöje*. Ett förbättrat tillstånd kan istället uttryckas i exempelvis *förbättring*, *bra* eller *utveckling*. Frågan som ska besvaras är; *Upplever sig samlingsregeringen agera i en vinst eller förlustdomän?*

Den andra fasen av operationaliseringen berör hur aktörerna i samlingsregeringen ramar in det beslut de ska ta och hur de gör detta. Inramningen av de handlingsalternativ som samlingsregeringen har kommer att delas upp i tre olika operationaliserande frågor. Dessa ska bedöma möjliga handlingar, dess utfall och uppfattad sannolikhet för utfallen.

Tredje operationaliserande frågan påbörjar undersökningen av inramningsfasen. Enligt McDermott (1992; 242) undersökes möjliga lösningsalternativ som olika aktörer presenterar i syfte att avgöra deras relativa risk. Först och främst ska analysen etablera vilka lösningsalternativ som aktörerna inom regeringen anser att de har. Enligt Boettcher (2004; 333) innefattar inramningens första del nämligen ett etablerande av alternativa handlingsplaner för att återgå till referenspunkten. Detta kommer att göras genom att leta induktivt i empirin efter tankar och åsikter som uttryckligen diskuterar hur regeringen borde besvara på de tyska transiteringskraven. Anledningen till att denna fråga besvaras induktivt är att teorin inte förutbestämmer några lösningsalternativ och kräver därför att den besvaras med hjälp av det empirin visar. Frågan som ska besvaras är; *Vilka alternativ uppfattar aktörerna i samlingsregeringen att de har för att återgå till referenspunkten efter de tyska transiteringskraven?*

Den fjärde operationaliserande frågan undersöker sedan vilka utfall som handlingsalternativen beskrivs ha enligt aktörerna i samlingsregeringen. Boettcher (2004; 333) anser att de olika alternativens utfall antingen kodas som en vinst eller förlust utifrån aktörers referenspunkt. I denna uppsats är aktörers referenspunkt den etablerade status quo som skapas i operationaliserande fråga ett. Det som ska undersökas är därför hur aktörer inom samlingsregeringen beskriver de konsekvenser som de olika alternativen har och om dessa kommer att skapa en tillvaro som är sämre än tidigare status quo. Dessutom kommer analysen undersöka inramningen genom att leta efter att aktörer använder exempelvis historiska analogier, normer, vanor och känslaspekter (Simon, 2015; 890). Frågan som ska besvaras är; *Hur beskrivs de olika lösningsalternativens utfall av aktörer inom samlingsregeringen?*

Den femte operationaliserande frågan berör till sist vad sannolikheten för dessa konsekvenser uppfattas vara enligt samlingsregeringen. Enligt Boettcher (2004; 333–334) tenderar individer att underskatta möjliga utfall samtidigt som de överskattar de garanterade utfallen. Sannolikheten för olika utfall tenderar att benämnas av beslutsfattare som exempelvis *goda chanser*, *beräknade risker* eller *chansning* och analysen kommer därför leta efter ord som beskriver utfallens sannolikheter på samma eller liknande sätt (Ibid; 334). Analysen kommer därefter att utgå från en skala mellan ogaranterad, trolig och garanterad. Frågan som ska besvaras är; *Vad uppfattar aktörerna i samlingsregeringen vara sannolikheten för de olika utfallen?*

2.3 Metod

Metoden för denna uppsats är en kvalitativ innehållsanalys på en teorikonsumerande, historisk fallstudie. Valet av en innehållsanalys beror på att det är ett effektivt sätt att kategorisera innehåll i texter i syfte att skapa en bred förståelse av dess innehåll (Boréus & Kohl, 2018; 49). Fördelen med detta är att en större andel textmaterial kan undersökas (Ibid; 50).

Uppsatsen genomför dessutom en kvalitativ innehållsanalys istället för en kvantitativ då det anses mest lämpligt för den forskningsfråga som ämnas besvaras. Den kvalitativa analysen möjliggör nämligen en kategorisering av källmaterial samt komplexa tolkningar av texter (Ibid; 51). Att analysera kvalitativt skapar även förutsättningar för att placera materialet i en kontext (Esaiasson et al, 2024; 309). Metoden anses därför som lämplig då prospekteorin kräver en analys av aktörers omgivning och den kontext som beslut fattas inom. Nackdelen med att genomföra en kvalitativ innehållsanalys är dock att tolkningar av text alltid kommer att skilja sig mellan olika personer (Ibid; 330). Detta beror på att forskares tidigare erfarenheter färgar den tolkning som de gör av källmaterialet (Ibid). Det är därför viktigt att vara medveten om att den tolkning som denna uppsats gör kan skilja sig från den som annan forskning gör. Uppsatsen har därför ett mått av subjektivitet men den kvalitativa metoden anses vara så pass fördelaktig för syftet att den ska genomföras trots detta.

Valet att genomföra en teorikonsumerande historisk fallstudie beror i sin tur på att det är fallet i sig som anses vara intressant och att en teori kan bidra till en förklaring av Midsommarkrisens beslutsfattande. Enligt George & Bennet (2005; 17) styr fallets karaktärsdrag den teori som en analys kan använda. Uppsatsen kan kategorisera fallet som flertalet saker men fokus är på riskfyllt beslutsfattande. Detta motiverar i sin tur valet av prospekteorin då den belyser just detta och kan bidra till en eventuell utökad förklaring av beslutsfattande under Midsommarkrisen. Teorin leder sedan till en specificering av den data som är relevant för studien (Ibid; 18). I detta fall är det politiska minnesanteckningar och historiska återberättelser av händelsen som kan besvara uppsatsen operationaliserande frågor. Se material- och källkritiksavsnitten för mer utförligt resonemang kring valet av källmaterial och dess trovärdighet.

En kvalitativ innehållsanalys utläser kvalitativ datas betydelse genom att kategorisera materialet med ett kodschema (Ibid; 51). För att påbörja analysen krävs det ett val av material som sedan avgränsas (Ibid; 55). Steg två blir därefter att koda det material som väljs. I och

med att denna uppsats är kvalitativ så sker en manuell kodning (Ibid; 58). Fördelen med detta blir att mer komplexa tolkningar kan göras (Ibid). Däremot leder detta till att metodens reliabilitet sänks då olika personers tolkning av källmaterialet kan variera (Boréus & Kohl, 2018; 60–61). Därefter etableras ett kodschema som specificerar vad som ska läggas märke till i källmaterialet (Ibid). I denna uppsats kommer kodschemat att bestå av operationaliserande frågor som kategoriserar materialet utifrån teorin. Det är även viktigt att etablera en analysenhet, alltså det som ska undersökas (Ibid).

Uppsatsens tillvägagångssätt har sett ut som följande. Till en början valdes det material som ansågs kunna bidra till att besvara forskningsfrågan. Detta baserades på vad annan prospektforskning har använt för material. Därefter applicerades en förbestämd kategorisering på det valda materialet. I denna uppsats bestod kategoriseringen av frågor som grundat sig i prospektteorin och som sedan skulle mynna ut i ett svar på den övergripande forskningsfrågan. Se operationaliseringsavsnittet för ett förtydligande kring vad de olika frågorna handlade om, samt eventuella definitioner som analysen utgick ifrån. I och med att analysen genomförde en teorikonsumerande fallstudie så var metoden dessutom deduktiv. Detta innebar att den lät teorin i de operationaliserande frågorna styra vad som letats efter i källmaterialet. Analysen har därför utförts genom att leta efter indikatorer som stämmer överens med respektive frågas teoretiska utgångspunkt. Frågorna har besvarats i kronologisk ordning och innebär att materialet har granskats på nytt vid varje ställd fråga. Till sist sammanställdes alla svaren på frågorna som då påvisade en viss överlappning i materialet. Därför gjordes även en sista bedömning kring vilken fråga som källmaterialet passar bäst in på och sammanställdes för att tolka resultatet i relation till forskningsfrågan.

2.4 Material

Analysen kommer att genomföras på material som upplevs passa in väl på den valda teorin, prospektteori. Simon (2015; 888) genomför en analys med prospektteorin på politiska beslutsfattanden och använder politiska dokument, memoarer, samt historiska och politiska skildringar av sina valda händelser. I uppsatsens valda fall, Midsommarkrisen, passar dessa typer av källmaterial väl in då även denna analys ämnar fokusera på politiskt beslutsfattande. Syftet med dessa typer av källor är nämligen att skapa en förklaring kring hur olika aktörer inom beslutsfattande resonerar innan ett beslut har tagits. Därför har exempelvis inte dokument som skapats efter att beslutet är fattat använts. Dessutom kommer analysen att

använda källor utöver de ovanstående nämnda i syfte att besvara operationaliserande fråga ett och etablerandet av en referenspunkt. Detta beror på att källmaterialet inte bedöms ha tillräckligt med information samlingsregeringens omgivning. Exempelvis kommer Nationalencyklopedin användas för historisk information och kontext. Se kapitlet om empiriskt material för den fullständiga listan.

Analysen kommer att genomföras på böcker med sammanställningar av olika beslutsfattares minnesanteckningar. Dessa minnesanteckningar är baserade på anteckningar av Per Albin Hansson, K.G Westman samt Gösta Bagge. Utöver detta har Erik Carlssons bok *Midsommarkrisen 1941* (2014) sammanställa flertalet förstahandskällor som beskriver Midsommarkrisen utifrån beslutfattarnas perspektiv. På så sätt berör analysen även andra medlemmar i samlingsregeringen. Enligt George & Bennet (2005; 94) finns det en problematik med att använda historikers beskrivningar av en händelse. De anser nämligen att historiska återberättelser inte är neutrala utan formas även av författarens personliga ideologier och personliga upplevelser (Ibid). Risken med att endast använda denna typ av källa blir att en förklaringsmodell kan överskattas (Ibid). För att undvika detta användes därför även minnesanteckningarna som beslutfattarna har skrivit. Genom att jämföra hur olika aktörer i beslutsprocessen har tolkat varandra skapas förutsättningar för att få en så korrekt bild av resonemangen som möjligt. Notera däremot att detta kommer att begränsas av en kommande diskussion kring källornas oberoende. Tidsintervallet för analysen av minnesanteckningarna sträcker sig mellan starten på Midsommarkrisen den 22 juni 1941, till dagen då beslutet offentliggörs 25 juni 1941. Carlssons bok är däremot både en källa för beslutsfattares tankar och kontexten som samlingsregeringen opererar inom. Den är därmed inte bunden till ett tidsintervall utan har undersökts i sin helhet efter svar på de operationaliserande frågorna.

2.5 Källkritik

I och med att uppsatsen har historiskt källmaterial kräver analysens trovärdighet en diskussion kring hur de förhåller sig till de källkritiska kriterierna. De kriterier som materialet ska förhålla sig till är; äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet (Thurén, 2013; 7–8). Det första kriteriet, äkthet, innebär att källan ska vara det den påstår sig vara (Ibid). I mitt källmaterial finns det två olika typer av texter. Dels används minnesanteckningar direkt från relevanta beslutsfattare som sammanställs i böcker. Dessa blir därför en andrahandskälla då

en ansvarig utgivare har redigerat boken. Vidare använder jag ytterligare andrahandskälla, en sammanställning av Midsommarkrisens händelseförlopp skrivet av en utomstående författare. Detta leder till att källornas äkthet sänks då det finns risk för att materialets grundbeskrivning har förändrats med tiden och att analysen därmed drar slutsatser på en felaktig bild. Valet av materialet motiveras därför dels med en brist på tillgängliga förstahandskällor, dels att författaren anser att undersökningens potentiella slutsatser gör den värd att genomföra trots bristen på tillgängliga förstahandskällor. Utöver detta bedöms dock källorna äga en betydande äkthet. Detta motiveras dels med att alla tre verk är tryckta böcker som är utgivna av *Kungliga Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia* med stöd av Vetenskapsrådet. Enligt samfundets hemsida har de funnits sedan 1815 och deras publikationer distribueras till ledamöter, bibliotek, lärda verk samt finns att köpa (Kungliga samfundet, u.å.). Detta anses styrka argumentet för att förlaget är en trovärdig källa då det är en väletablerad organisation. Vidare för alla ansvariga utgivare till minnesanteckningarna en diskussion kring deras källmaterial och hur de resonerat när de skrivit ner de. Alla tre redogör för att vissa förändringar har skett i originaltexten men att dessa är i syfte att förtydliga texten och att alla förändringar är markerade i texten. Därför bedöms dessa källor äga en betydande äkthet. Carlssons bok har däremot andra förutsättningar. Hans verk är ett återberättande av Midsommarkrisen och redogör flertalet källor. Även denna bok är publicerad, denna gång genom Medströms Förlag vilket styrker bokens äkthet. Likt de andra publikationerna så för han en diskussion kring de källor han använt och vart de kommer ifrån. Dessutom finns en omfattande litteratur- och källförteckning som redogör för de källor som använts. Detta anses bidra till en transparens kring källornas källmaterial och som därför stödjer äktheten. Även här uppfattas äktheten vara god.

Hur källorna förhåller sig till tidssambandet skiljer sig mellan de olika källorna. Att en källa är skriven nära i tid för en händelse ökar dess trovärdighet (Thurén, 2013; 7). Alla tre minnesanteckningars källmaterial är skrivna nära i tid till händelsen då det är beslutsfattarens privata anteckningsböcker. Däremot kan tidssambandet vidare diskuteras då böckerna inte är publicerade förens 1981, 2011 och 2013. Tidssambandet anses dock fortfarande vara gott då böckerna utger sig för att endast återberätta källmaterialet och inte har gjort några egna resonemang i texten. Detta går dock inte att bekräfta utan tillgång till förstahandskällorna. Carlssons bok är däremot publicerad och skriven mycket långt efter att den riktiga händelsen skedde och det kan potentiellt påverka kvaliteten på den information som redogörs för. Något som är viktigt att ta i beaktning i denna uppsats. Däremot är Carlssons källmaterial till stor del

också minnesanteckningar skrivna i närtid vilket talar för dess trovärdighet. Källornas närhet i tid uppfattas därför som acceptabel.

Det tredje kriteriet, oberoende, är en viktig aspekt att lyfta gällande uppsatsens källmaterial. Enligt definitionen ska oberoende källor inte vara referat eller avskrifter av en annan källa (Thurén, 2013; 8). I detta källmaterial finns en problematik kring dess oberoende. Carlssons bok är nämligen delvis baserad på samma minnesanteckningar som används i det andra källmaterialet och minskar källornas oberoende. Konsekvensen av detta är att det försvårar möjligheten till triangulering av källorna och minskar uppsatsen potential till att upprätta en korrekt bild av Midsommarkrisens beslutsfattande. Däremot anses Carlssons bok vara mycket relevant för uppsatsen syfte då den bidrar med information som inte minnesanteckningarna innehåller. Författarens bedömning är därmed att källornas bidrag till att besvara forskningsfrågan är större än dess minskning i oberoende och kommer därför att användas.

Källornas tendensfrihet är det sista kriteriet som ska diskuteras. Detta innebär att de inte ska ha anledningar att ge en falsk bild på grund utav exempelvis ekonomiska, personliga eller politiska intressen (Thurén, 2013; 8). Detta kriterium anses vara en av de främsta fallgroparna i källmaterialet. I exempelvis Per Albin Hanssons minnesanteckningar så redogör nämligen den ansvarig utgivaren för att Hanssons anteckningar skrevs i mitten av juli 1941 och inte mellan 22–25 juni 1941 (Hansson et al, 2011; 179). Det är mycket möjligt att Hansson återskapat en historia som är till hans fördel och att inte all sanning sägs. Men detta är självklart endast en hypotes och har inte bekräftats. Vidare är det viktigt att notera att alla minnesanteckningar är publicerade med ekonomiskt stöd från olika fonder. Exempelvis Gösta Bagges minnesanteckningar fick ekonomiska bidrag från Riksbankens jubileumsfond och Per Albin Hanssons minnesanteckningar stöttades ekonomiskt av Konung Gustav VI Adolfs fond för svensk kultur. Det finns därför en risk att minnesanteckningar inte är helt tendensfria utan har ekonomiska incitament att förändra den sanningsenliga bilden. Huruvida detta har skett går dock ej att bekräfta i denna uppsats.

3. Analys

Det första steget i teoriramverket är att etablera vilka aktörer som är relevanta för beslutsfattandet. Detta grundas i de historiska beskrivningarna som finns och som klargör

vilka som faktiskt bestämmer under Midsommarkrisen 1941. Under denna tid gäller 1809 års regeringsform vilket innebär att Kungen formellt sett är delaktig i regeringens beslut (Carlsson, 2014; 74). Däremot är rollen mycket begränsad och kan anses vara parlamentarisk praxis. Därför kommer denna uppsats inte att beröra hur kung Gustav V resonerade i beslutsfattandet under Midsommarkrisen.

De som däremot är delaktiga under beslutsfattandet är framförallt den sittande samlingsregeringen. Carlsson (2014; 85) anser att samlingsregeringen är de enda beslutsfattarna som har en faktisk påverkan på beslutet. Rent formellt kräver grundlagen vid denna tidpunkt att regeringen ska överlägga med utrikesnämnden, informera partigrupperna samt riksdagens två kamrar (Ibid). Men samlingsregeringens ställning är mycket stark gentemot riksdagen i utrikespolitiska frågor (Ibid). Därmed är samlingsregeringen Midsommarkrisens enda beslutsfattare.

I samlingsregeringen sitter representanter från de fyra stora partierna; Socialdemokraterna (S), Högerpartiet (H), Bondeförbundet (B) och Folkpartiet (F) (Carlsson, 2014; 86). Partiet med majoritet i riksdagens båda kamrar är Socialdemokraterna och Per Albin Hansson (S) är statsminister (Ibid). Utöver statsministern sitter ett flertal andra ministrar i samlingsregeringen; Gustav Möller (S), Per Edvin Sköld (S), Ernst Wigforss (S), Axel Gjöres (S), Herman Eriksson (S), Axel Perhsson-Bramstorp (B), K.G Westman (B), Gösta Bagge (H) och Gustaf Andersson (Rasjön) (F) (Ibid; 86–87). Samt ett antal konsultativa statsråd; Fritiof Domö (H), Thorvald Bergquist (F), Knut Ewerlöf (H) och Edgar Rosander (H) (Ibid). Dessutom är Christian Günther utrikesminister under denna tid är diplomat och inte politiskt kopplad (Ibid). Att analysera hur alla statsråd resonerar under Midsommarkrisen kommer inte att kunna genomföras på grund utav tidsbrist samt brist på material som omfattar deras personliga resonemang. Däremot kommer analysen att beröra så många statsråd som möjligt i syfte att förklara varför samlingsregeringen beslutade kring att bifalla de tyska transiteringskraven. Analysen kommer därför att presentera olika synsätt och resonemang utifrån prospekten och hur dessa leder till det slutgiltiga kollektiva beslutet.

Uppsatsens analys kommer att utgå från de operationaliserande frågor som tidigare presenterats. Först kommer utvecklas ett resonemang kring statsrådets referenspunkter och ifall de därmed befinner sig i en förlust eller vinstdomän under Midsommarkrisen. Därefter

kommer analysen presentera empiriskt material för att undersöka hur olika handlingsalternativ ramar in och detta görs uppdelat under rubrik 3.3; 3.4 samt 3.5.

3.1 Vilken referenspunkt har samlingsregeringen innan de tyska transiteringskraven ställs?

För att etablera huruvida en aktör agerar i en förlust eller vinstdomän behöver analysen fastställa en referenspunkt (McDermott, 1992; 238). Referenspunkten är, i denna uppsats, status quo utifrån både en nationell och internationell infallsvinkel. Likt tidigare nämnt i operationaliseringsavsnittet kommer därför analysen att undersöka samlingsregeringens nationella och internationella status quo före de tyska transiteringskraven.

Nationell status quo

Sveriges samlingsregering tillsattes i december 1939 efter Sovjetunionens anfall mot Finland. Likt tidigare nämnt är samlingsregeringen en koalition av de fyra största partierna i riksdagen vilket skapar förutsättningar för ett brett stöd hos befolkningen. Statsråden i regeringen har dessutom flera år av erfarenhet inom politiken och har suttit på dess ministerpost sedan regeringens början (Carlsson, 2014; 87). Carlsson (2014; 87) anser att de flesta regeringsärendena inte har en partipolitisk karaktär vilket bidrar till en ökad sammanhållning under dessa år. Däremot har samlingsregeringen stora ideologiska skillnader mellan partierna vilket kan orsaka spänningar inom organisationen (Ibid; 88). Statsminister Hansson (S) var därför väldigt mån om att ta eniga beslut i utrikespolitiska frågor (Ibid; 89). Ett av de största projekten under dessa år är dessutom att rusta upp Försvarsmakten (Nationalencyklopedin, *Per Albin Hansson*).

Vidare fanns det redan ett motstånd hos den svenska befolkningen kring transporter av tysk personal och materiel. Sverige har nämligen ett avtal med Tyskland sedan juni 1940 som tillåter tyska transporter över svenskt territorium (Nationalencyklopedin, *Permittenttrafiken*). Avtalet beviljar transport av obeväpnade soldater och får ej användas för att styrka den tyska insatsen i Norge (Ibid). Avtalet är mycket kontroversiellt och har orsakat ett missnöje hos den svenska befolkningen samt de Allierade (främst USA och Storbritannien) (Ibid).

Internationell status quo

År 1939 utför Sverige sin neutralitetsförklaring och hänger sig då till neutralitetsrätten under Andra Världskriget (Carlsson, 2014; 65). Haagkonventionen från 1907 klargör att en neutral stat är skyldig att skydda sitt territorium från neutralitetskränkningar (Nationalencyklopedin, *Neutralitetsrätt*). Sedan krigets start har Sverige inte deltagit aktivt i kriget så samlingsregeringens status quo är att landet är i fred och har dess suveränitet i behåll. Däremot är det rimligt att anta att samlingsregeringen ständigt agerar i en osäkerhet kring ifall ett tyskt anfall kan ske mot Sverige då alla grannländer är indragna i kriget. Därför bedöms regeringens status quo innefatta en pendlade oro kring en eventuell tysk invasion.

Sveriges relation till Tyskland pendlade fram och tillbaka under våren 1941. I mars nådde relationen sin lägsta punkt på grund utav att pågående tysk permittenttrafik till och från Norge ifrågasattes av Sverige (Carlsson, 2014; 34). Permittenttrafiken av tyska trupper och material har pågått sedan 1940 och fick, enligt avtalet, inte förstärka de tyska trupperna i Norge (Nationalencyklopedin, *Permittenttrafiken*). Något som misstänktes brytas i och med att Sverige ansåg att mer trafik gick till Norge än vad som åkte därifrån (Carlsson, 2014; 34). Dessutom skickade Berlin en förfrågan om att transportera 16 000 man på den svenska järnvägen till norra Norge i mars 1941 (Scott, 2002; 375). Denna gång nekade regeringen förslaget vilket orsakade oro för den svenska relationen med Tyskland (Ibid). Det svenska sändebudet i Berlin varnar dessutom i april 1941 för att det tysk-svenska förhållandet har försämrats markant (Ibid). Däremot förbättras relationen till Tyskland avsevärt redan i maj 1941 och veckorna fram till krigsutbrottet beskrivs som mer stilla och friktionsfria än på länge (Ibid). Det är därmed möjligt att dra slutsatsen att samlingsregeringens status quo inkluderar en instabil, men för stunden god, relation till Tyskland.

Den finsk-svenska relationen går långt tillbaka. Under åren för det finska vinterkriget 1939–1940 då Sovjetunionen anfaller Finland så speglas den djupa relation länderna har. Sverige stödjer nämligen Finland med krigsmateriel, genomtransport av materiel och frivilliga samt organiseringen av en svensk frivilligkår (Nationalencyklopedin, *Vinterkriget*). Viljan att hjälpa Finland finns därför i Sverige. Våren 1941 har Sverige en fortsatt god relation till Finland men finska presidenten Ryti fördröjer sin kommunikation till Sverige angående deras relation till Tyskland (Carlsson, 2014; 36). Dessutom förnekar Finland någon eventuell tysk invasion av Sovjetunionen i närtid (Ibid; 33). Sveriges relation till Finland innan

Midsommarkrisen är därmed god men kan påstås vara fylld av osäkerhet rörande Finlands eventuella samarbete med Tyskland.

Under våren 1941 förekommer det flertalet tecken på att Tyskland kommer att anfalla Sovjetunionen. Det svenska underrättelsearbetet får nys om de tyska planerna redan i januari 1941 och detta återkom flera gånger under våren (Carlsson, 2014; 30–32). Att Tyskland kommer att anfalla Sovjetunionen uppfattas som troligt och den fullständiga underrättelsebildens delges med både statsminister Per Albin Hansson (S), utrikesminister Günther, försvarsminister Per Edvin Sköld (S) samt Överbefälhavaren (Ibid; 32). Hur Sverige skulle agera vid ett krig mellan Sovjetunionen och Tyskland diskuteras inte förens under en statsrådsberedning i april 1941 (Ibid). Det som sker under detta möte är att regeringen får ta del av två förutsägelser kring den utrikespolitiska framtiden och att båda ska visa sig stämma två månader senare. Den första är att ett krig mellan Tyskland och Sovjetunionen upplevs som trolig men inte omedelbar och den andra är att ett transiteringskrav också är trolig vid det eventuella krigsutbrottet (Ibid; 33). Ett krigsutbrott förnekas däremot av den tyska delegationen i Stockholm samt av Finlands högsta ledning (Ibid). Samlingsregeringens status quo innehåller därmed en förväntan på både invasion av Sovjetunionen och tyska transiteringskrav.

3.2 Upplever sig samlingsregeringen agera i en vinst eller förlustdomän?

Enligt prospektörin uppfattar samlingsregeringen Midsommarkrisen utifrån en referenspunkt. Händelsen kan då antingen uppfattas som en förbättring eller försämring av en aktörs tillstånd och påverkar hur denne vill agera (Simon, 2015; 890). Fastställandet av domän genomförs genom att leta efter hur aktörer jämför deras tillstånd i status quo med tillståndet efter de tyska transiteringskraven.

I tidigare avsnitt etablerar analysen referenspunkten utifrån samlingsregeringens status quo före de tyska transiteringskraven levererades. Analysen kom bland annat fram till att nationellt så har regeringen förutsättningar för god sammanhållning och ett brett stöd hos befolkningen. Däremot har regeringen även stora ideologiska skillnader samt ett viss missnöje hos invånarna. Den internationella status quon påvisar exempelvis att Sveriges relation med Tyskland är instabil men för stunden god, relationen till Finland är bra samt att svensk underrättelse indikerar ett framtida tyskt anfall av Sovjetunionen. Utifrån referenspunkten kan

analysen då konstatera ifall samlingsregeringen upplever sig befinnas i en vinst eller förlustdomän.

Det som går att konstatera i källmaterialet är att medlemmarna i samlingsregeringen uppfattar att deras tillstånd har förändrats efter att de tyska transiteringskraven ställs. Hur detta tillstånd har reformerats skiljer sig mellan olika individer, men ett återkommande tema är att de tyska kraven kräver ett beslut som kommer att skapa reaktioner internationellt. Exempelvis Per Albin Hansson (S) diskuterar nämligen hur tre olika läger kommer att reagera; Tyskland och Finland, USA och Storbritannien och till sist Sovjetunionen (Hansson et al, 2011; 184). Han anser att oavsett ifall regeringen bifaller eller nekar de tyska kraven så kommer någon stat att vara missnöjd med Sveriges beslut (Ibid). Även K. G Westman (B) antyder att händelsen kan komma att förändra svenska relationer utomlands. Han nämner främst relationen till Finland och att denne kommer att försämrats ifall Sverige agerar passivt eller ovänligt under Finlands deltagande i kriget mot Sovjetunionen (Westman & Carlgren, 1981; 154). Detta går därmed att tolka som bevis på att samlingsregeringen uppfattar att deras internationella relationer hamnar i ovisshet och att oavsett det beslut de fattar så kan några stater bli upprörda. Det är därmed ett tecken på att samlingsregeringen upplever sig befinnas i en förlustdomän. Däremot anser K. G Westman (B) att Sverige kan gynnas av kriget mellan Sovjetunionen och Finland. Han menar att det öppnar upp för möjligheten att Finland ska få tillbaka sina gamla gränser och skapa ett starkare land (Ibid; 156). Detta är, enligt honom, i svenskt intresse (Ibid) vilket kan tolkas som en antydning till en vinstdomän då de tyska kraven skapar förutsättningar för att gynna svenska intressen i Finland.

En ytterligare aspekt som tas upp är de tyska kravens omfattning. Likt tidigare nämnt finns en förväntan på tyska krav inom status quo. Utrikesminister Günther beskriver därför att han hade förväntat sig mycket mer omfattande krav från Tyskland vid ett eventuellt anfall av Sovjetunionen (Carlsson, 2014; 64). Han trodde att tyskarna även skulle kräva rätt till överflygning av svenskt territorium, fullständig transiteringsrätt samt baser på Gotland (Ibid). Något som också tydligt skulle bryta mot den svenska neutraliteten. Utifrån referenspunkten har svensk underrättelse, under våren 1941, förutspått att tyskarna skulle leverera krav vid en invasion av Sovjetunionen. Därför framställs kraven som rätt milda enligt Günther (Ibid). Det är därmed möjligt att tolka att detta resonemang styrker en vinstdomän då samlingsregeringens referenspunkt innan Midsommarkrisen var att de tyska kraven skulle vara mycket mer omfattande.

Ytterligare en aspekt som tas upp är hotet mot svensk suveränitet. En del av samlingsregeringens referenspunkt är att Sverige åtnjuter sin suveränitet och håller sig utanför kriget. Gösta Bagge (H) redogör för utrikesminister Günthers första genomgång av de tyska kraven. Där menar utrikesministern att Tyskland inte vill att Sverige ska delta i kriget och att inget svenskt territorium ska disponeras (Bagge et al, 2013; 246). Något som talar för att svensk suveränitet kommer att bibehållas. Bagge (H) fortsätter dock och menar att beslutet kring transiteringskravet innefattar en uppenbar risk för krig (Bagge et al, 2013; 251). Hansson (S) anser också att beslutet i värsta fall kan leda till krig och att detta måste tas i beaktning (Hansson et al, 2011; 184). Huruvida det upplevda hotet om krig mot Sverige har ökat i jämförelse med referenspunkten är svårbedömt då hotet ständigt finns i samlingsregeringens bakhuvud. Denna aspekt bedöms därmed både tala för vinst- och förlustdomän.

Ovanstående resonemang berör främst samlingsregeringens internationella referenspunkt. Men likväl resonerar aktörerna utifrån den nationella referenspunkten. Som nämnt ovan har samlingsregeringen en relativt god sammanhållning innan Midsommarkrisen. En aspekt som diskuteras är vilka konsekvenser som beslutsfattandet kommer att ha på samlingsregeringens enighet. Hansson (S) är den som nämner denna aspekt mest, potentiellt eftersom han är statsminister, men det nämns så pass mycket att det anses värt att analysera. I och med att samlingsregeringen är en koalition av riksdagens fyra största partier så finns det stora ideologiska skillnader mellan statsråden. Likt tidigare nämnt har föregående regeringsbeslut inte varit av någon partipolitisk karaktär vilket har hållit samman de. Statsministern har dock länge fruktat att regeringen ska få så pass stora meningsskiljaktigheter att interna konflikter uppstår (Hansson et al, 2011; 181). Något han anser att de tyska transiteringskraven skapar. Hansson beskriver den nationella politiska situationen som att krisen, oavsett dess karaktär och lösning, försätter regeringens enighet i ett sämre läge (Ibid; 185). Detta tolkas som en tydlig placering i förlustdomänen då Hansson anser att beslutet skapar splittringar inom regeringen som försämrar samlingsregeringens tillstånd.

Till sist nämns även en potentiell förändring i relationen mellan samlingsregeringen och den svenska befolkningen. Än en gång är det Per Albin Hansson (S) som belyser detta. Han anser att beslutet kring transiteringskraven kommer att påverka moralen hos det svenska folket, och främst hos militären (Hansson et al, 2011; 184). Samlingsregeringens referenspunkt är nämligen att befolkningen är kritiska till dess relation till Tyskland. I och med detta beslut

sätts relationen i en ytterligare ovisshet. Han diskuterar både en positivare och negativare reaktion och uppfattas därmed vara osäker kring vilket av utfallen som kommer att ske (Ibid). Instabiliteten i samlingsregeringens relation till befolkningen uppfattas som en försämring av regeringens referenspunkt och placerar de i en förlustdomän.

Sammanfattningsvis har samlingsregeringen vissa uppfattningar som placerar de i en vinstdomän och andra i en förlustdomän. Denna analys fastslår däremot att argumenten för att samlingsregeringen befinner sig i en förlustdomän är övervägande fler än de som talar för en vinstdomän. Ökad risk för krig, försämrade relationer utomlands, splittrad regering med mera försätter regeringen i ett uppfattat sämre tillstånd i jämförelse med dess referenspunkt. Analysen konstaterar därför att samlingsregeringen uppfattar sig befinnas i en förlustdomän efter de tyska transiteringskraven inkommit.

3.3 Vilka alternativ uppfattar aktörerna i samlingsregeringen att de har för att återgå till referenspunkten efter de tyska transiteringskraven?

Detta kapitel är början på undersökningen kring hur aktörerna inom samlingsregeringen ramar in de lösningsalternativ de har. Resterande analyskapitel kommer därmed bygga på de svar analysen genererar i denna del samt ovanstående etablerad status quo.

De lösningsalternativ som aktörerna i samlingsregeringen uppfattas ha kan kort sammanfattas i två val. Antingen bifaller man de tyska kraven och tillåter transiteringen av Engelbrechtdivisionen eller så nekar regeringen den tyska förfrågan om transitering. Utifrån prospekt teorin ska analysen undersöka de beslutsalternativen aktörer upplevs ha för att återgå till deras referenspunkt (Boettcher, 2004; 333). Denna analys utgår från den tidigare etablerade status quon. I samlingsregeringens fall är detta att exempelvis återgå till dess relationer internationellt och att bibehålla förtroendet hos den svenska befolkningen. Inom samlingsregeringen uppfattar de olika statsråden deras möjliga lösningar till att återgå till status quo olika. Vissa anser att det endast är möjligt att bifalla kraven, andra uppfattar det uppenbart att neka de och några resonerar kring båda beslutsalternativen.

Det är flertalet individer inom regeringen som anser att det är viktigt att bifalla transiteringskraven. Enligt Hanssons (S) anteckningar vill Bagge (H), Domö (H), Bramstorp

(B), K. G Westman (B), Andersson (F) och Günther gå med på kraven (Hansson et al, 2011; 182). Exempelvis Gösta Bagge (H) beskriver i sina memoarer att han tidigt bestämt sig för att godkänna eventuella tyska transiteringskrav (Bagge et al, 2013; 250–251). Hans bestämda uppfattning är att ett avböjande av kraven är ett nekande av Finland (Ibid; 251). Detta har han dessutom diskuterat åtskilliga gånger med utrikesminister Günther som delar Bagges åsikt (Ibid). Christian Günther bedöms vara en av de ledande rösterna i gruppen som vill bifalla de tyska kraven. Från hans perspektiv är transiteringskraven tydligt grundade ur en militärteknisk synpunkt och inte en politisk (Ibid). Han anser även att ett bifall av kraven bidrar till att Sverige håller sig konsekvent i sin inställning från det tidigare finsk-sovjetiska kriget (Ibid; 248). Enligt honom kommer dessutom det svar som Sverige ger att vara avgörande för deras förhållande till Tyskland (Ibid). Günthers uppfattning kring regeringens handlingsmöjligheter tolkas därmed vara att de måste bifalla de tyska kraven för att bibehålla en acceptabel relation Tyskland och en god relation med Finland, så som i status quo. Även K. G Westman (B) anser att det är nödvändigt att bifalla transiteringskraven. Han formulerar det dock inte utifrån de tyska kraven utan anser att det vore olämpligt att hindra kriget i Finland från en bra utgång (Westman & Carlgren, 1981; 154). Från K. G Westmans synvinkel uppfattas beslutet vara en fråga om stöd till Finland snarare än ett godkännande till Tyskland. Han menar nämligen att hans åsikt hade varit annorlunda ifall Finland stod utanför kriget (Ibid; 156). Detta kan tolkas vara ett försök till att, likt Günthers resonemang, bibehålla en god relation med Finland likt i status quo.

Det andra lägret i samlingsregeringen vill neka de tyska kraven. De främsta förespråkarna för detta är Wigforss (S), Sköld (S) och Möller (S) (Hansson, 2011; 182). Wigforss (S) hävdar att ett bifall av transiteringskraven kommer att leda till farliga konsekvenser och att Sverige kommer hamna i tyska händer (Bagge et al, 2013; 249). Han fortsätter och menar att ett nekande av kraven är det enda sättet att bevara den nationella sammanhållningen och hålla Sverige utanför kriget (Ibid). Det går därmed att tolka Wigforss som att den existerande sammanhållningen och freden kommer att förändras ifall man bifaller kraven och att regeringen därför måste besluta om att neka för att återgå till status quo. Även Möller (S) delar Wigforss (S) syn i frågan om att neka. Hans argument är att kravet inte är militärt utan är politiskt och att påståendet kring att transiteringen av Engelbrechtdivisionen ska hjälpa Finland är nonsens (Ibid; 250). Till sists argumenterar även Sköld (S) för nekande och anser att de tyska kraven inte är en engångsföreteelse utan att det snarare kommer att placera Sverige i den tyska sfären (Ibid; 249). Sköld menar att han hellre nekar kraven och blir ett

ockuperat land då Sverige, enligt honom, bibehåller sin själ och försvarsvilja (Ibid; 250). Baserat på detta är det möjligt att tyda Sköld (S) som att ett nekande av transiteringen tillåter bevaringen av den svenska självbevaringsdriften både inom försvaret och i det civila.

Den medlem i samlingsregeringen som uppfattas överväga båda alternativen är statsminister Per Albin Hansson (S). Han går fram och tillbaka i diskussionen kring vilket alternativ som är bäst för Sverige, både internationellt och nationellt, och redogör för konsekvenserna av ett bifall eller ett nekande (Hansson et al, 2011; 184). Dels diskuterar han vilka reaktioner ett godkännande kan få utomlands, dels lyfter han vad bifallet kan få för negativ respons inom den svenska befolkningen (Ibid). Däremot ser han även en vinning i att bifalla kraven då han påstår att Sveriges invånares djupaste önskan är att hållas utanför kriget (Ibid). Hansson (S) tar dock aldrig tydlig ställning i beslutet utan verkar främst vara oroad över att samlingsregeringens sammanhållning ska upphöra efter beslutet. Vidare menar han att en regeringskris därför måste tas i beaktning i (Ibid; 185). Det är möjligt att tolka statsministern på så sätt att han vill ta ett beslut som främst bibehåller samlingsregeringens enighet och därmed dess status quo före de tyska transiteringskraven. Detta ger sedan upphov till tolkningen att då majoriteten av regeringen vill bifalla kraven så vill Hansson (S) ta det beslut med störst andel stöd. I analysen är det tydligt att detta är att bifalla.

Sammantaget har samlingsregeringen två alternativ att välja mellan. Antingen att godkänna kraven eller neka de. Däremot finns det delade meningar kring vilket alternativ som är bäst att genomföra. Detta då alla aktörer har olika uppfattningar kring hur samlingsregeringen återgår till status quo på bästa sätt. Däremot verkar det som att majoriteten av statsråden anser att godkännandet av transiteringen är det bästa, och i vissa fall enda, alternativet.

3.4 Hur beskrivs de olika lösningsalternativens utfall av aktörer inom samlingsregeringen?

De tidigare nämnda lösningsalternativen har även ett antal utfall som aktörerna inom samlingsregeringen uppfattar kan hända. Enligt Boettcher (2004; 333) är detta en del av hur aktörer ramar in en händelse och påverkar därför det slutgiltiga beslutsfattandet. Likt förlust och vinstdomänen så kodar aktörer de olika utfallen som en vinst eller förlust i förhållande till deras referenspunkt (Ibid). Referenspunkten i denna analys är den status quo som etablerats i kapitel 3.1. För att rama in ett lösningsalternativ som en förlust eller vinst kan aktörer bitvis

även använda historiska analogier, känslargument och normer (Simon, 2015; 890). Detta kapitel kommer därför först redogöra för bifallets utfall och sedan för nekandets utfall och hur dessa har ramats in.

Bifallets utfall

Delar av regeringen uppfattar att ett bifall kommer leda till internationella reaktioner. De länder som nämns specifikt är USA, Sovjetunionen och Storbritannien. Inga konkreta amerikanska svar nämns utöver att relationen kan försämrats, men att Storbritannien kan börja försvåra import västerifrån (Ibid). Günther belyser dock Storbritanniens tidigare välvilliga reaktion på Finland och förutser att Sverige kommer att bemötas på liknande sätt (Bagge et al, 2013; 248). Hansson (S) jämför även den brittiska reaktionen med den tyska och anser att Tyskland kommer skapa större problem vid ett bifall än vad brittiskt missnöje gör (Ibid; 249). Den internationella reaktionen på ett svenskt bifall verkar därmed förutspås som mild och inte ett större problem. Samtidigt kan utfallet vara en sämre relation med dessa länder och placeras som en mindre förlust.

En konsekvens som nämns många gånger är möjligheten till fortsatt god relation med Finland. Exempelvis Günther lyfter faktumet att det vore absurt att inte bifalla kraven som kan hjälpa Finland (Bagge et al, 2013; 248). K.G Westman (B) vill bifalla kraven då ett potentiellt utfall av detta är att Finland får återställa sina gamla gränser som Gustav II Adolf dragit. (Westman & Carlgren, 1981; 154). Simon (2015; 890) anser att ett sätt för aktörer att rama in en händelse är att använda sig av historiska analogier. Genom att nämna Gustav II Adolf ramar Westman in händelsen på ett sådant sätt att bifallets utfall kan uppfattas som mer attraktiv. Detta leder till att bifallets utfall kan tolkas som positiv och kodas därmed som en vinst då det finns en möjlighet till framgång för Finland.

Ett ytterligare utfall av bifall är den svenska befolkningens respons. Hansson (S) förutspår att den nationella reaktionen kommer vara negativ och att det är demoraliserande att godkänna transiteringen av den tyska divisionen (Hansson et al, 2011; 184). Potentiellt eftersom deras referenspunkt är att befolkningen tidigare har reagerat negativt på tyska transiteringar. Han menar dessutom att det främst kommer påverka försvarsviljan hos de inkallade (Ibid). K.G Westman (B) tar vidare detta resonemang och menar att det är mindre demoraliserande att svara ja nu än att tvingas säga det efter tyska påtryckningar (Westman & Carlgren, 1981; 157). Däremot argumenterar Hansson (S) även för att befolkningen först och främst vill vara

utanför kriget och att detta kommer att dämpa de kritiska rösterna kring ett bifall (Hansson et al, 2011; 184). Att bifalla kraven kan därmed ha både positiva och negativa konsekvenser på befolkningen. Däremot verkar de flesta aktörerna i regeringen mena att bifallets konsekvenser på invånarna lär bli positiva i slutändan. Utfallet kodas därför som en vinst.

Till sist beskrivs bifall leda till möjligheten för försämrade tysk förmåga i Norge. K.G Westman lyfter nämligen att det ur svensk synvinkel är en fördel ifall Engelbrechtdivisionen flyttas från Norge till Finland (Westman & Carlgren, 1981; 156). Detta då divisionen sägs vara specialutbildad och att Sverige får en bättre förmåga att motstå påtryckningar västerifrån (Ibid). Även här kan utfallet kodas som en vinst då den svenska motståndsförmågan ökar jämfört med referenspunkten.

Nekandets utfall

De uppfattade utfallen av att neka dem tyska transiteringskraven skiljer sig mellan olika aktörer i samlingsregeringen. En övergripande tankegång kring utfallen är dock vilka reaktioner som nekandet kan få internationellt, främst från Tyskland och Finland. Hansson (S) anser att en konsekvens av att säga nej är att det kommer att uppföras i skuldboken och att möjligheter för ultimatum och konflikt uppstår (Hansson, 2011; 184). K.G Westman tror dessutom att ett avslag kommer leda till sämre förutsättningar för handelsförhandlingar med Tyskland (Westman & Carlgren, 1981; 161). I jämförelse med referenspunkten och Sveriges för tillfället goda relation med Tyskland uppfattas detta vara en försämring och kodas utfallet som en förlust.

Vidare anser de flesta i regeringen som är för ett bifall att ett nekande kommer kunna leda till konflikt med Tyskland. Detta uttrycks på flertalet sätt i källorna men har samma andemening. Enligt Bagge (H) kan ett avslag leda till krig med Tyskland då de kommer att betrakta Sverige som ett fiendligt land (Bagge et al, 2013; 248). Denna syn delas även exempelvis av Günther som menar att Tyskland kommer se Sverige som ovänligt sinnat och måste därför likvideras i den nya ordningen i Europa (Westman & Carlgren, 1981; 155). Genom att rama in utfallet på ett näst intill domedagsliknande sätt blir det möjligt att påstå att framförallt Günther använder ett känslolag argument för att rama in nekandet som negativt. Lik det tidigare nämnda utfallet uppfattas detta, i jämförelse med referenspunkten, vara en försämring i relationen till Tyskland och kodas därför som en förlust.

Ytterligare en uppfattad negativ konsekvens av att neka kraven är dess påverkan på relationen mellan Sverige och Finland. Den som främst fokuserar på relationen med Finland är K.G Westman (B). Han anser nämligen att ett nekande kommer vara skadligt för det framtida förhållandet och ifall Finland skulle besegras är det en inledning på ett definitivt nederlag (Ibid). Här visar Westman tendenser till att rama in utfallet som oundvikligt och negativt vilket kan påstås anspela på aktörers känslor. Bagge (H) uppfattar ett nekande som ett avböjande av hjälp till Finland och att det till och med kan leda till krig (Bagge et al, 2013; 251). Genom att påstå att Sverige ska hamna i krig med Finland utnyttjar Bagge den känslomässiga koppling som svenskarna har till landet och skapar en negativ uppfattning kring nekandet. Ytterligare ett exempel är Perhsson-Bramstorp (B) vars bestämda uppfattning är att ett nekande av transiteringskraven är ett avböjande mot Finland och att detta kommer att bryta enigheten i landet (Ibid; 250). Det är därför möjligt att se tendenser till att vissa av statsråden ramar in nekandets påverkan på Finlands relation utifrån känslorargument. Vidare uppfattas försämringen av relationen med Finland vara en försämring av referenspunkten och kodas därmed som ett utfall med förlust.

Vidare diskuterar vissa aktörer huruvida nekandet kan leda till den svenska Kungens abdikering. I mötet med Kungen, statsminister Hansson (S) samt utrikesminister Günther yttrar sig Kungen nämligen för ett bifall av transiteringskraven (Hansson, 2011; 183). Vidare ska, enligt vissa källor, han ha sagt att han är villig att ta konsekvenserna av ett bifall (Bagge et al, 2013; 247). Detta har senare återberättats till samlingsregeringen av statsminister Hansson (S) och tolkningarna av detta uttalande är olika. Bagge (H) redogör för mötet och menar att Hansson (S) tolkat Kungen på så sätt att han ämnar abdikera ifall de nekar kraven (Ibid). K.G Westman (B) anser att Kungens eventuella hot om abdikering vore mycket beklagligt då regeringens sammanhållning riskerar försvinna på grund utav detta (Westman & Carlgren, 1981; 155). Då blir utfallet att Kungen abdikerar en negativ konsekvens på samlingsregeringens enighet och försämrar deras tillstånd i jämförelse med referenspunkten. Detta tolkas som ett utfall kodat i förlust.

Ett sista utfall kommer från de som är emot ett bifall. Wigforss (S) anser att genom att tillåta tyskarna att transitera deras division genom Sverige så deltar landet i kriget och att man kommer behöva erbjuda baser för tyskarnas krig (Bagge et al, 2013; 249). Att delta i kriget blir ett tydligt förlustkodat utfall då samlingsregeringens främsta mål är att hålla sig utanför kriget.

3.5 Vad uppfattar aktörerna i samlingsregeringen vara sannolikheten för de olika utfallen?

Den sista delen av analysen undersöker samlingsregeringens uppfattade sannolikheter för de tidigare nämnda utfallen. Boettcher (2004; 334) anser att sannolikheten benämns i ord så som exempelvis *bra chanser*, *beräknad risk* och *chansning*. Undersökningen finner ej dessa typer av uttalanden kring alla utfall men kommer presentera de som finns. Först presenteras de uppfattade sannolikheterna kring nekandes utfall och sedan de kring ett bifall.

Sannolikheterna för nekandets utfall

Sannolikheten för att Tyskland kommer att betrakta Sverige som ovänlig anses vara garanterad vid ett nekande. Bagge (H) menar att ett omedelbart krigshot från Tyskland inte är sannolikt men att Sverige definitivt tar en ovänlig ståndpunkt gentemot de ifall kraven nekas (Bagge et al, 2013; 248). Men ett krig med Tyskland anser Bagge (H) endast vara en möjlig konsekvens i framtiden (Ibid). Günther anser, likt Bagge (H), att ett nekande kommer att medföra att Tyskland betraktar Sverige som en ovänligt sinnad stat (Westman & Carlgren, 1981; 155). Ytterligare ett statsråd, K.G Westman (B), anser att ett avslag endast kan förstås som en svensk önskan att Tyskland ska förlora och att Sverige i framtiden kommer att oskadliggöras (Ibid; 161). Att ett svenskt nekande av transiteringskraven kommer att uppfattas som ovänligt av Tyskland kan därmed tolkas som en garanterad konsekvens. Både Bagge (H) och Möller (S), där den ena vill bifalla och den andra vill neka, delar dock åsikt kring att ett omedelbart krigshot inte är troligt. Att ett nekande leder till ett direkt krigshot uppfattas, enligt samlingsregeringen, ha en låg sannolikhet. Ytterligare ett utfall av nekande är att Sveriges relation till Finland kommer att försämrans. K.G Westman (B) anser att en försämrad relation är ett faktum ifall Finland lyckas vinna kriget mot Sovjetunionen (Westman & Carlgren, 1981; 156). Då kommer det dessutom alltid att belasta Sverige att de sviker Finland (Ibid). En sämre relation till Finland uppfattas därmed också som garanterad.

Sannolikheterna för bifallets utfall

Vidare till sannolikheten för bifallens utfall. Enligt Hansson (S) är en utav de största riskerna med bifallet den inrikespolitiska reaktionen. Han anser nämligen att regeringen får räkna med att ett medgivande kommer att vara moraliskt undergrävande för befolkningen (Hansson, 2011; 184). En negativ reaktion från befolkningen uppfattas därmed som garanterad men att

dess magnitud inte går att specificera. Vidare diskuteras troligheten för de internationella reaktionerna. Hansson (S) spekulerar kring detta och tror att någon sovjetisk respons inte är att räkna med men att det ändå är viktigt att nämna risken för att de kan försöka bomba de tyska trupperna (Hansson et al, 2011; 184). Den brittiska responsen på ett bifall uppfattas vara trolig men exakt hur starkt de kommer att reagera är osäkert. Baserat på hur Storbritannien reagerat på Finlands tidigare transitering av tyska trupper så tror Günther att risken är liten för brittiska repressalier (Westman & Carlgren, 1981; 155). Inte heller tror han att USA kommer att ge reprimander vid ett bifall (Ibid). Till sist diskuterade vissa aktörer i samlingsregeringen det eventuella utfallet att Kungen abdikerar. Något som uppfattas som relativt otroligt av vissa. Exempelvis Bagge (H) säger att han inte alls tror på Kungens abdikering (Bagge et al, 2013; 251).

För att sammanfatta visar materialet att ett bifall har en garanterad förlust i befolkningens negativa reaktion men att resterande utfall, så som internationella reaktioner och Kungens abdikering, endast ses som troliga. Nekandet har dock två, enligt regeringen, garanterade förluster då relationen med Finland och Tyskland förväntas försämrats.

3.6 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan de operationaliserande frågornas svar sammanställas i syfte att skapa en förklaring för samlingsregeringens beslut. Den första delen av analysen kom fram till att samlingsregeringen opererar i en förlustdomän. Enligt prospekt teorin ska regeringen därför vara risksökande och ska då troligtvis välja ett utfall med en potentiellt större förlust över en garanterad, men mindre förlust (Kahneman & Tversky, 1979; 268). Detta undersöktes därför i kapitel 3.3, 3.4 och 3.5. Den andra delen av analysen indikerar då på att samlingsregeringen väljer att bifalla då det har potentiella förluster istället för ett nekande som har garanterade förluster. Däremot visar inte analysen tendenser till att de garanterade förlusterna är mindre än de potentiella.

4. Slutsatser

Syftet med denna uppsats var att förklara varför den svenska samlingsregeringen godkänner transiteringen av Engelbrechtdivisionen under Midsommarkrisen. Detta har gjorts genom att applicera prospekt teori på fallet för att kunna besvara frågan; *Varför beslutar den svenska samlingsregeringen att godkänna transiteringen av Engelbrechtdivisionen under*

Midsommarkrisen 1941? Slutsatsen från denna undersökning är att samlingsregeringen påvisar tendenser till risksökande och kan delvis förklara varför de biföll transiteringen. Däremot anses inte prospekteorin ha en tillräcklig förklaringskraft för att fullständigt besvara uppsatsens forskningsfråga.

Resultaten från analysen visar på att samlingsregeringen agerar i en förlustdomän. Detta beror på regeringens uppfattning att deras tillstånd, i jämförelse med referenspunkten, har försämrats efter transiteringskraven. Detta ges till uttryck genom att de exempelvis anser att den svenska försvarsviljan sänks och att relationen till Tyskland potentiellt kan försämras. Utifrån prospekteorins säkerhetseffekt ska aktörer försumma potentiella utfall samtidigt som de övervärderar garanterade utfall (Kahneman & Tversky, 1979; 263). Kort sammanfattat blir därför aktörer mer riskbenägna när beslut garanterar förluster och riskundvikande när beslut garanterar vinster (Ibid). I Midsommarkrisens fall befinner sig samlingsregeringen i en förlustdomän och borde därför vara mer riskbenägna. Resultatet från resterande delar av analysen påvisar tendenser till att samlingsregeringen är risksökande. Detta beror på att regeringen har valt det lösningsalternativ som vars utfall innefattar mest potentiella förluster medan de valt bort det lösningsalternativ med mest garanterade förluster. Enligt prospekteorin ska en aktör i förlustdomänen föredra en lösning med en potentiell förlust över en lösning med en garanterad, men mindre förlust (Ibid; 268). Baserat på analysens svar påvisar regeringen tendenser till detta. Däremot kan analysen inte fastställa ifall den potentiella förlusten är större än den garanterade. Prospekteorin uppfattas därmed inte kunna bidra med en fullständig förklaringsmodell kring varför regeringen beslutade att godkänna de tyska transiteringskraven.

Utifrån den analys och slutsats som uppsatsen genomfört ska några jämförelser göras med den presenterade tidigare forskningen. Hägglöf (1960) ansåg att beslutet under Midsommarkrisen kunde förklaras genom maktbalans. En liten stat utan omfattande militär kapacitet var nämligen beroende av att större stater agerade till ens fördel ifall man ville behålla sin neutralitet. Invaderingen av delar av Nordeuropa lämnade Sverige ensam och skapade, enligt Hägglöf, en obalans (Hägglöf, 1960; 160–161). Med detta som bakgrund menade han att godkännandet av transiteringen var ett sätt att skapa tid för upprustning av Försvarsmakten och därmed balansera upp obalansen i närområdet (Ibid; 162). Detta liknar de tendenser som analysen har presenterat då framförallt relationen med Tyskland har varit central. Huruvida beslutet beror på att samlingsregeringen var risksökande eller för att det fanns en maktobalans

går dock inte att konstatera. Däremot är det möjligt att Hägglöfs förklaring kan ligga till grund till varför Tyskland är så relevant för samlingsregeringen då Sverige vid denna tid är i beroendeställning till dem. Hoppers förklaring till beslutet liknar Hägglöfs då båda lyfter maktbalansen i Nordeuropa. Däremot anser Hopper (1945; 444) att Tysklands invasion av Sovjetunionen sker till Sveriges fördel då tyskt fokus riktas bort från de och istället till Öst. Hoppers belyser dock även Sveriges relation till Finland som en förklarande faktor. (Ibid). Resultatet från denna uppsats visar även på liknande förklarande faktorer som Hoppers då båda nämner relationen till Tyskland och Finland. Både Hägglöfs (1960) och Hoppers (1945) förklaringar uppfattas därmed gå i linje med de tendenser som denna analys påvisat och anses därför vara kompletterande.

Scott (2002; 373) anser att Midsommarkrisen inte var en konstitutionell kris utan att det egentligen fanns ett stort stöd för ett bifall. Detta kan även bekräftas av denna analys då majoriteten av statsråden talar för ett godkännande. Vidare argumenterar Scott (2002; 374) för att Hansson (S) redan innan Midsommarkrisen bestämt sig för att bifalla eventuella tyska transiteringskrav. Detta beror, enligt honom, på att Hansson (S) och Günther vill förbättra relationen med Tyskland som varit dålig sedan mars 1941 då de nekat en tysk förfrågan (Ibid; 375). Huruvida Hansson (S) bestämt sig för att bifalla redan innan Midsommarkrisen kan denna analys ej bekräfta. Däremot är det möjligt att se liknande slutsatser kring relationen med Tyskland som förklarande faktor. Denna uppsats förklarande faktorer anses därför vara kompletterande till Scotts förklaring. Till sist nämns Carlsson (2014) och hans förklaring av godkännandet av transiteringen. Han hänvisar till att regeringen hade ett begränsat handlingsutrymme som inskränkts av både nationella och internationella aspekter (Carlsson, 2014; 365). En likhet till denna uppsats slutsats är därför att han tar höjd för både inrikes och utrikespolitiska händelser. Slutsatsen som Carlsson (2014; 365) drar är att statsminister Hansson (S) är den främsta beslutsfattaren och att han styr genom realpolitik. Detta blir en skillnad till prospektörins slutsats. Denna analys utgår istället ifrån att regeringen styrs av prospektörins antagande kring riskfyllda beslut och att regeringens beslutsfattande beror på dess risksökande. Däremot kan inte denna uppsats ifrågasätta Carlssons slutsatser då prospektörin inte genererar en fullständig förklaring av forskningsfrågan. Detta leder istället in på framtida forskning.

Möjligheterna för vidare forskning kring varför Sverige biföll de tyska transiteringskraven anses vara stor. Detta beror på, vilket är tydligt i tidigare forskning, att det inte finns många

forskare som applicerat beslutsfattarteorier på Midsommarkrisen. Dessutom är det möjligt att föreslå ett vidare användande av prospektteorin på fall som liknar Midsommarkrisen. Teorin kan nämligen behöva testas på fler fall av riskfyllt beslutsfattande hos mindre stater. Syftet med det är att undersöka ifall det är just Midsommarkrisen som inte kan förklaras med prospektteorin eller ifall teorin behöver utvecklas.

Sammanfattningsvis har denna uppsats bidrag till forskningen varit att placera Midsommarkrisen som ett fall inom riskfyllt beslutsfattande och kommit fram till att prospektteorin inte har ett stort förklaringsvärde i detta specifika fall.

5. Referenslista

5.1 Litteratur

Boettcher, W.A (2004), The prospects of Prospect theory: An empirical evaluation of international relations applications of framing and loss aversion, *Political Psychology*, 25(3), 331-362, <https://www.jstor.org/stable/3792547>

Boréus, K. & Kohl, S. (2018), Innehållsanalys. I: Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt*. Andra uppl. Lund: Studentlitteratur, 49–89

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Sundell, A., Towns, A., Wägnerud, L. (2024) *Metodpraktikan*. Sjätte uppl. Norstedts Juridik AB

George, A.L & Bennet (2005) *Case studies and theory development in the social sciences*. MIT Press

Hopper, B. (1945), Sweden: a case study in neutrality, *Foreign Affairs*, 23(3), 435-449, <https://doi.org/10.2307/20029908>

Hägglöf, M. Gunnar (1960), A Test of Neutrality: Sweden in the Second World War, *International Affairs*, 36(2), 153–167, <https://doi.org/10.2307/2612040>

Kahneman, D. & Tversky, A. (1979), Prospect theory: An analysis of decision under risk, *Econometrica*, 47(2), 263-292, <https://doi.org/10.2307/1914185>

Kungliga samfundet, *Förlagsverksamhet*
<https://kungligasamfundet.se/forlagsverksamheten/>
(Hämtad 3/1-2025)

McDermott, R. (1992), Prospect theory in international relations: The Iranian Hostage Rescue Mission, *Political psychology*, 13(2), 237-263, <https://doi.org/10.2307/3791680>

Mercer, J. (2005) Prospect theory and political science. *Annual review of political science*. [Online] 8 (1), 1–21. URL: <https://research-ebsco-com.proxy.annalindhbiblioteket.se/c/cxt7bo/viewer/pdf/on4zwpd6yr?route=details>

Nationalencyklopedin, *Midsommarkrisen*
<https://www-ne-se.proxy.annalindhbiblioteket.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/midsommarkrisen>
(Hämtad 2/12–2024)

Nationalencyklopedin, *Samlingsregering*
<https://www-ne-se.proxy.annalindhbiblioteket.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/samlingsregering>
(Hämtad 19/11–2024)

Nationalencyklopedin, *Status quo*
<https://www-ne-se.proxy.annalindhbiblioteket.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/status-quo>
(Hämtad 27/12 – 2024)

Scott, C.-G. (2002). The Swedish Midsummer Crisis of 1941: The Crisis That Never Was. *Journal of Contemporary History*, 37(3), 371–394. <http://www.jstor.org/stable/3180787>

Simon, E. (2015), Cognitivism, prospect theory, and foreign policy change: a comparative analysis of the politics of counterinsurgency in Malaya and Afghanistan, *Small wars and insurgencies*, 26(6), 886-911, <https://doi.org/10.1080/09592318.2015.1095842>

Thurén, T (2013), *Källkritik*. Liber AB

Vis, B. & Kuijpers, D. (2018), Prospect theory and foreign policy decision making: Underexposed issues, advancements, and ways forward, *Contemporary Security Policy*, 39(4), 575-589, <https://doi.org/10.1080/13523260.2018.1499695>

5.2 Empiriskt material

Bagge, G. et al. (2013) *Gösta Bagges minnesanteckningar. D. 1, 1939–1941*. Stockholm: Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia.

Carlsson, Erik (2014) *Midsommarkrisen 1941*. Medströms Bokförlag

Hansson, P. A. et al. (2011) *Per Albin Hanssons anteckningar och dagböcker: 1929–1946*. Stockholm: Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia.

Nationalencyklopedin, *Neutralitetsrätt*

<https://www-ne-se.proxy.annalindhbiblioteket.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/neutralitetsrätt>
(Hämtad 2/12–2024)

Nationalencyklopedin, *Per Albin Hansson*

<https://www-ne-se.proxy.annalindhbiblioteket.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/per-albin-hansson>
(Hämtad 27/12-2024)

Nationalencyklopedin, *Permittenntrafiken*

<https://www-ne-se.proxy.annalindhbiblioteket.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/permittenntrafiken>
(Hämtad 27/12-2024)

Nationalencyklopedin, *Vinterkriget*

<https://www-ne-se.proxy.annalindhbiblioteket.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/vinterkriget>

(Hämtad 27/12-2024)

Westman, K. G. & Carlgren, W. M. (1981) *Politiska anteckningar september 1939-mars 1943*. Stockholm: Samf. för utg. av handskrifter rörande Skandinaviens historia.